

LA CREACIÓ COM A COMBAT

El cinema en resistència

Alba Sotorra



[Nadia Sanmartin](#)

"Berxwedana heri mezin di kesayeta jina azad de israrkirin"
"La resistència més gran es troba en la personalitat d'una dona lliure"^[1]

Unitats de Defensa de les Dones^[2]

Quan vaig acabar la carrera de comunicació audiovisual, l'any 2005, vaig emprendre un viatge que va marcar la meva identitat com a dona i com a cineasta: cobrir en autoestop la distància que separa Tarragona del Pakistan per rodar en el decurs del trajecte la meva primera pel·lícula, *Mirades Desvelades*. Vaig viure a països com Bòsnia, Turquia, l'Iran, l'Afganistan i el Pakistan; indrets on vaig tenir l'ocasió de filmar retrats de dones artistes que, a través del seu treball creatiu, trobaven formes d'alliberament en contextos profundament patriarcal i, per descomptat, extremadament reticents a les seves aspiracions d'empoderament. Elles em van ensenyar que ser una dona lliure vol dir romandre, perseverar en la resistència.

Des d'aleshores, visc el cinema com un espai d'alliberament personal i col·lectiu. Fer pel·lícules ha esdevingut tant el camí per relacionar-me i aprendre de les diferents realitats que ens envolten com la meua eina d'expressió i resistència.

Al segle XXI, on l'audiovisual és una realitat cada cop més accessible, que pot crear el món d'un extrem a l'altre de manera gairebé instantània i amb la mateixa rapidesa fer-se viral gràcies a les xarxes socials, un documental o pel·lícula poden ser claus a l'hora de difondre discursos o idees, de generar canvis i disruptors. Malauradament, el cinema

encara arrossega inèrcies, metodologies i iconografies netament masculinitzades i, lògicament, assumeix un paper fonamental en tant que canal de transmissió i reproducció de paradigmes, patrons i arquetips de caire patriarcal i masclista.

Half the picture

Half the picture, dirigida per Amy Adrion, explora aquesta masculinització del cinema en el marc de Hollywood. Adrion planteja una paradoxa: mentre que les dones representen fins a un 50% de la població acadèmica a les escoles de cinema més prestigioses dels Estats Units, només un 11% de les pel·lícules de Hollywood acaben essent dirigides per dones. El documental mostra els reptes amb què es troben les dones que intenten prendre el timó de la direcció en una indústria discriminadora, que funciona a partir de jerarquies legitimades institucionalment pel substrat sociocultural de la discriminació pel gènere.

Més enllà de la crítica a l'*status quo*, el film dóna veu a cineastes que s'han esforçat de manera encomiable per canviar-lo; fent èmfasi en la necessitat d'una resistència col·lectiva en la qual les dones i d'altres *subjectes no normatius* trebalem freqüentment per donar veu a les nostres històries i impulsar amb aquesta narratologia una transformació social de caire global.

Aquesta resistència ja ha començat: cada dia més dones empren el cinema com a eina de transformació i revolució, de difusió, crítica i denúncia de problemàtiques socials. Una caixa d'eines (com diria Foucault) dirigida vers la praxi de resistència i des de la qual perseverar en la construcció discursiva del feminisme a què aspirem.

Bar Bahar

Un exemple d'aquesta aspiració és *Bar Bahar*, de Maysaloun Hamoud; un film en què Laila, Salma i Noor, tres joves palestines, intenten traçar els seus camins i viure en llibertat enfrontant-se a una societat marcada per un estol de codis i valors tradicionalistes i masclistes. Des de tres òptiques vitals molt diferents, les tres protagonistes s'enfronten a múltiples formes de violència (familiar, sexual, econòmica...) i ho fan emprant la sororitat i l'autodefensa com a formes de resistència. Una resistència que comença en l'àmbit més íntim i personal: aquell que té a veure amb la relació que establim amb el nostre cos i la nostra sexualitat (entesa en el sentit més ampli) i que s'estén a tots els àmbits de la vida: les relacions personals, familiars, laborals; als nostres drets com a comunitat, com a poble, com a humanes, etc.

Abortion Democracy

A *Abortion Democracy: Poland/South Africa*, Sara Diehl posa sobre la taula les formes de resistència de les dones que defensen la seva llibertat reproductiva i el seu dret l'avortament, i ho fa partint de dos països amb dues realitats contraposades. A Sud-Àfrica, tot i que l'avortament és legal, és de molt difícil accés, ja que segueix sota el jou d'un implacable estigma; fins el punt en què en molts casos el personal sanitari o bé refusa dur-lo a la pràctica o bé no disposa dels coneixements necessaris per a realitzar-lo perquè les escoles de medicina no l'inclouen als seus plans d'estudis. Així, els avortaments que s'acaben practicant suposen un enorme risc per a les dones que prenen la (valenta) decisió d'interrompre els seus embarassos. A Polònia, en canvi, l'avortament és una pràctica il·legal, però paradoxalment resulta molt més fàcil accedir-hi i a més amb certes garanties sanitàries. Amb tot, les dones que decideixen avortar han d'afrontar un gran esforç

econòmic, ja que el preu no està regulat i el personal sanitari se n'aprofita.

Tot i ser dues realitats completament diferents, tenen punts en comú: les dones no poden decidir lliurement sobre el seu cos, ja sigui per motius legals, procedimentals o d'estigmatització social. El documental de Diehl planteja obertament com, només per mitjà d'un veritable canvi d'actitud (social, institucional) vers l'avortament, l'anticoncepció i la salut reproductiva es pot garantir el dret de les dones a decidir sobre el propi cos.

Aquest dret i l'educació dirigida a la sexualitat i la salut reproductiva, però, van molt més enllà del "simple" dret a un avortament legal i segur. A l'actualitat encara molts països consideren les sexualitats i identitats sexuals no normatives conductes il·legals. En algunes ocasions penades amb la presó o fins i tot la mort.

Bixa Travesty

A *Bixa Travesty*, la cantant i artista brasilera Linn da Quebrada desplega una reflexió sobre el gènere, la classe, la raça i la sexualitat a través del seu cos com a arma de lluita. Planteja una crítica valenta, ferotge als valors tradicionals que encara imperen a la societat de Brasil -on, per exemple, la gent transexual és objecte de violències de tot tipus i disposa, per terme mig, d'una miserable esperança de vida de només 35 anys- i convida a desmantellar un sistema construït des de, per i per a una majoria masculina heterosexual.

La pornografia *mainstream* és un clar exemple d'aquests valors masclistes i cis-heteronormatius. L'inventari d'opcions que ofereix la pornografia acostuma a centrar-se en dones cis, normalment joves, blanques i normativament atractives, disposades a fer tot el que un home desitja; desposseïdes de llibertat, sotmeses i reduïdes a objectes de plaer, a meres instruments per a la satisfacció sexual masculina. En aquest context, el *postporno*, que irromp a mitjans de la dècada dels 80 del passat segle, es presenta com un moviment de resistència polític i artístic que busca sollevar el concepte de la pornografia, soscant la seva vessant institucionalitzada i impulsant alternatives que es rebel·len contra els estereotips sexuals tradicionals. L'art del postporno gira al voltant de l'alliberament sexual des de totes les identitats, sexualitats i capacitats funcionals, sense pudor a l'hora de mostrar el cos humà en la seva nua i heterodoxa literalitat.

Deep Inside Annie Sprinkle

Deep Inside Annie Sprinkle és una obra experimental de la considerada "mare" del postporno, que introdueix l'espectador en un viatge de deconstrucció del fetitxe sexual des d'una mirada revolucionària vers el concepte d'estrella de la pornografia o *pornstar*. La història d'Annie Sprinkle ens arriba també a través del documental *Herstory of Porn*, que traça la seva evolució en el decurs de l'anomenada Revolució Sexual.

La promoció i difusió d'alternatives a la pornografia tradicional és fonamental per una educació en el sexe des del consentiment, el respecte, la llibertat i el plaer de totes i tots els que el practiquen. Les violències tradicionalment representades i consensuades en el marc la pornografia *mainstream* ni comencen ni acaben rere la pantalla. La cultura de la violació és una realitat arreu del món i té clars i sagnants vincles amb la legitimació cultural del patriarcat i de la dominació masculina.

A thousand girls like me

En aquest sentit, prenen rellevància films com *A thousand girls like me*, de Sahra Mani. La Khatera, una jove afgana víctima de reiterats abusos sexuals per part del seu pare, decideix rompre el silenci i denunciar-lo en directe a la televisió. En un país amb actituds profundament opressives i masclistes, tant a nivell de relacions socials entre la població com en les reglamentacions del sistema judicial, explicar (i explicitar) una història com la de Khatera suposa un extraordinari acte de valentia. El documental segueix la lluita que emprèn la jove contra el sistema legal corrupte d'Afganistan i contra una societat que la qüestiona i la jutja, que permet que fins i tot els homes de la seva pròpia família l'amenacin de mort per haver acabat amb l'honor de la família.

Tot i trobar-se físicament lluny de nosaltres, la realitat judicial d'Afganistan no difereix tant de la nostra a l'hora de gestionar i administrar legalment les violències masclistes. Amb judicis de casos de violacions en grup com el de "la manada" de Pamplona o el de Manresa s'evidencia que la legalitat i la jurisprudència a Catalunya i a Espanya són ramificacions d'un sistema de valors patriarcals que legitimen la violència masclista i la dominació dels homes respecte les dones.

Crudo

Julia Ducournau parteix dels estereotips de gènere amb *Crudo*, però els escomet tot sotmetent-los un gir de 180 graus. La Justine, una jove noia de família vegana, comença a estudiar per ser veterinària, seguint les passes de la seva germana gran. Durant la primera setmana a la universitat, obsessionada per encaixar i ser admesa en aquest nou context, accepta el repte de cruspir-se crua una víscera d'animal, fet que desperta en ella un insòlit

desig per la carn. I no precisament la d'animals.

Ducournau relata la història d'una noia que, després d'haver estat reprimida durant tota la seva vida, decideix trencar amb les normes establertes i empoderar-se des de l'alliberament del desig. És una crítica ferotge als rols imposats per la societat: aquí la dona deixa enrere el seu paper com a objecte, s'allunya de la sexualització i la glamurització i ferma un rol gairebé animal. És ella qui desitja i l'home esdevé l'objecte desitjat. Se'ns presenta, doncs, un personatge femení amb actituds a les quals no estem habituades, que incomoden i trenquen amb la còmoda veritat institucionalitzada.

Existeixen d'altres relats on es parla d'opressions que, a primer cop d'ull, semblen no tenir res a veure amb el feminisme i la seva lluita, però que estan inextricablement lligats. El capitalisme i el colonialisme en són un clar exemple, doncs un i altre cerquen el benefici econòmic fruit de l'explotació de recursos, tant humans com materials. Aquesta explotació, lligada als mecanismes patriarcals, empeny les dones a ser les que en pateixen més els efectes.

En el marc del capitalisme, el fet de que les dones haguem aconseguit, entre d'altres, el dret a treball remunerat, no ha comportat però un veritable alliberament. Tot i haver-nos "permès" tenir, en certa mesura, una major independència econòmica respecte els homes, el treball reproductiu i de cures ha seguit caient damunt les espatlles de les dones. D'aquesta manera, ens ha estat imposada una doble jornada de treball, la meitat de la qual ens pertoca assumir sense cap remuneració. Així, el capitalisme treu profit de la nostra força de treball sense necessitat d'invertir-hi recursos econòmics, assolint d'aquesta manera uns beneficis més alts a costa de la nostra explotació.

Algunes dones, a més, maldant per poder-se dedicar plenament al treball productiu, acaben delegant les feines reproductives a d'altres dones, sovint més empobrides i majoritàriament migrades, que al seu torn es veuen sovint obligades a abandonar les seves pròpies tasques reproductives o a assumir la càrrega d'una doble jornada de treball. I és aquí on

s'intersequen netament les opressions determinades pel sexe i les que venen donades per qüestions de classe, amb evidents reverberacions de les pràctiques colonialistes i imperialistes.

Los objetos amorosos

En aquest sentit, cal esmentar *Los objetos amorosos*, d'Adrián Silvestre, que posa el focus en aquestes problemàtiques prenent com a punt de partença l'estudi de l'emigració de les dones llatinoamericanes a ciutats europees, a la recerca de vides amb millors condicions. El film explica la història de la Luz, una dona que emigra a Itàlia (concretament a Roma) deixant enrere la seva vida a Colòmbia -i amb ella el seu fill de dos anys-. El seu "somni europeu" xoca frontalment amb la realitat i les desgràcies que l'acompanyen, només alleugerides per la xarxa de sororitat que aconsegueix teixir amb les companyes de feina, així com per la relació que estableix amb la Fran.

Així, la pel·lícula explora també una història d'amor -entès en el sentit més ampli de la paraula, abastant múltiples interpretacions- entre dues dones immigrants amb dues formes molt diferents de percebre i copsar la vida. Les protagonistes de *Los objetos amorosos* es veuen travessades per diferents opressions en tant que dones immigrants i lesbianes i, per tant, les seves resistències davant el sistema patriarcal i capitalista esdevenen necessàriament plurals.

Així com el capitalisme es basa en l'explotació de les dones -sobretot de classe baixa i migrades- per extreure'n benefici econòmic, també es lucra de l'explotació de recursos naturals sense pagar per ells ni plantejar-se'n remotament la seva recuperació. És dramàticament obvi que aquesta explotació està duent el planeta vers uns límits insostenibles i provocant un canvi climàtic els efectes del qual pateixen en major mesura les poblacions del Sud Global i que reproduïx i agreuja l'opressió de les dones.

This Changes Everything

Aquest lligam entre el capitalisme i el canvi climàtic és la tesi que defensa Naomi Klein en el seu llibre *This Changes Everything*, traslladat al cinema per Avi Lewis. Tant al llibre com al documental s'hi argumenta que la crisi climàtica no pot ser de cap manera redreçada des del capitalisme i el lliure mercat neoliberal, que només valoren el consum i el lucre econòmic. A través del retrat de set comunitats de diferents parts del món, el film postula la lluita contra el canvi climàtic com a oportunitat per a encetar la construcció d'un món millor, en què les persones i la terra no es valorin segons el seu potencial econòmic i en canvi es posi la vida -la de totes i tots- en primer i central terme.

La Jihad de la Sevinaz

Parlant de la construcció d'una societat justa per a totes i tots, és inevitable pensar en el confederalisme democràtic de Rojava, el Kurdistan siri. La meva última pel·lícula, *La Jihad de la Sevinaz*, se centra en la història de la Sevinaz, una dona kurda que, compromesa amb els valors de la revolució feminista i democràtica que milers de dones estan liderant al nord de Síria, accepta impartir un taller d'escriptura per a un grup de dones d'Estat Islàmic retingudes en un camp de detenció. Fent front al dolor que suposa acostar-se a les que han format part d'un grup que carrega amb l'assassinat de milers de kurds (inclosos amics i familiars seus) la Sevinaz acabarà creant una relació d'amistat que anirà més enllà de la ideologia i la religió que les separa. Però quan el grup de dones aconsegueix reconciliar-se i generar veritables llaços d'amistat, un nou atac militar desestabilitza altre cop les seves vides.

La Jihad de la Sevinaz posa de manifest la perseverant resistència de les dones en el context més dur imaginable: el conflicte bèl·lic. Davant la violència més extrema, les dones esgrimeixen el potencial de la reconciliació. Com diu la Sevinaz: "Els veritables enemics no estan entre nosaltres. L'enemic és invisible, impalpable i s'amaga rere del poder, dels interessos econòmics, dels Estats i els seus exèrcits." O com diu la Nawal, membre d'Estat Islàmic: "Si les dones governéssim no hi hauria guerres. Com a molt un país no es parlaria amb un altre, però ni boges ens posaríem en una guerra".

La proliferació de conflictes armats de caire ètnic o religiós i la greu crisi climàtica evidència el punt crític en què es troba el sistema en què vivim. És indispensable repensar els valors que estructuren la nostra societat i fer-ho des del feminisme: és a dir, des de l'antagonisme radical vers l'opressió i la dominació d'un grup sobre l'altre. Sembla la sortida més lògica, si no l'única. Sembla doncs també lògica la necessitat de feminitzar la cinema i les institucions per a subvertir la forma en com ens relacionem amb el món, amb la terra i entre nosaltres.

NOTES

- 1 — És un dels lemes de les Unitats de Defensa de les Dones. La frase està inspirada en els escrits d'Abdulah Öcalan *A Liberating Life: Women's Revolution* (2013. International Initiative Editions)
- 2 — Les Unitats de Defensa de les Dones, o YPJ en les sigles kurdes (Yekîneyên Parastina Jin) són un exèrcit format per desenes de milers de dones de diferents ètnies, religions i nacionalitats, que defensa els ideals feministes, ecologistes i de democràcia radical del confederalisme democràtic juntament amb l'Administració Independent a la zona kurda del Nord de Síria. S'han fet internacionalment famoses d'ençà del seu heroic rol en la lluita contra l'Estat Islàmic.

**Alba Sotorra**

Alba Sotorra Clua és directora, guionista i productora independent de cinema. És la fundadora de la productora audiovisual Alba Sotorra SL, i les seves pel·lícules estan relacionades amb els conflictes polítics, socials i humans de l'actualitat, sempre des d'un punt de vista personal i amb perspectiva de gènere. El seus projectes més rellevants són el documental *Game Over* (2015), pel qual va rebre un Premi Gaudí, i el film *Comandante Arian* (2018), tots dos estrenats a festivals internacionals com Hot Docs o el Shanghai International Film Festival.